

УДК 341.231.14:305

**ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА:
ПРОБЛЕМАТИКА РОЛІ ЖІНКИ
У ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВИХ ВІДНОСИНАХ****GENDER POLICY: WOMEN'S ROLE
IN CIVIL – MILITARY RELATIONS****Сваволя І. З.,**Львівський національний Університет
ім. І. Франка (Львів, Україна),
e-mail: iryna.svavolya@gmail.com**Svavolya I. Z.,**Lviv National University named after I. Franko
(Lviv, Ukraine), e-mail: iryna.svavolya@gmail.com

Розглянуто потреби та проблеми жінок, як вразливих категорій населення, що найбільше потерпають в умовах конфлікту. Розкрито та проаналізовано ризики гендерно-обумовленого насильства, що зростає в умовах військових конфліктів та гуманітарної кризи. Доведено, що жінки-біженки та жінки-переселенки знаходяться у зоні додаткового ризику порушень прав людини через послаблення захисту зі сторони держави та органів місцевої влади. Наголошено, що жінки – це також потужний потенціал для захисту країни та встановлення миру, адже будь-яке демократичне суспільство повинно надавати жінкам та чоловікам рівні можливості брати участь в усіх сферах життя, у тому числі, і в збройних силах, і в миротворчому процесі. Гендерна проблематика в громадсько-воєнних відносинах сьогодні займає як ніколи актуальне місце, адже збройні сили перебувають у стані трансформації і для них втрачає своє значення фізична сила, «маскуліність» та агресія. Натомість зміни збройних сил, соціальної структури суспільства та культури позитивно стимулюють інтеграцію жінок в сферу безпеки та оборони.

Ключові слова: збройний конфлікт, біженець, внутрішньо переміщена особа (ВПО), гендерна політика та міжнародні стандарти.

The article discusses different needs and problems of women, as representatives of vulnerable groups that suffer most in conflicts. It describes risks of gender-based violence that grows in conditions of armed conflict and humanitarian crisis. The article proves that refugee and internally displaced women are under the higher risk of violations of their human rights in comparison to other vulnerable groups. It is underlined in the article that women should be considered as well as potential source to protect the country and built peace. It is argued that any democratic society should give women and men equal opportunities to participate in all areas of life, including the military and peacekeeping process. Discussions on gender equality issues in the public-relations and military sphere are very relevant today, as never before. The reason for that is that armed forces are in the stage of transformation losing its «masculinity» and aggression approaches. Instead, a technical progress in military sphere takes a place and changes the armed forces and social structure positively encouraging integration of women into the defense and peacekeeping process.

Keywords: armed conflict, refugee, internally displaced persons (IDPs), gender policy and international standards.

Один з найбільших парадоксів збройних конфліктів полягає у тому, що участь у них переважно беруть чоловіки, а найбільше потерпають жінки та діти. На жаль, ХХІ ст. уже встигло отримати назву «століття біженців та вимушених внутрішньо переміщених осіб» через велику кількість збройних конфліктів, що тривають на різних континентах Землі. Проблема вимушених переселенців є без перебільшення глобальною проблемою людства, адже за останніми даними комісії ООН у справах біженців число людей, які змушені були втікати унаслідок військових конфліктів та різних переслідувань, перевищило 65 мільйонів [6]. Це найвищий показник від часів Другої світової війни.

Під час збройного конфлікту жінки є найвразливішою категорією до різних форм фізичного,

психологічного, економічного та/або сексуального насильства і, як правило, часто є легкою мішенню для протидіючих сил [10]. Для прикладу, Жінки-біженки чи жінки-внутрішньо вимушені переселенки знаходяться у зоні додаткового ризику порушень прав людини завдяки послабленню захисту зі сторони держави, органів місцевої влади та їхньої родини [12]. Руйнування системи суспільних послуг, що надаються на рівні громад, недоступність правоохоронних органів, обмежений доступ до медичних закладів та провайдерів соціально-психологічної підтримки призводять до посиленої вразливості постраждалих у збройному конфлікті.

Слід розрізняти, що біженці – це особи, які внаслідок збройного конфлікту, що несе загрозу їхньому життю та/або інших обґрунтованих побоювань стали жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань, перебувають за межами своєї країни та не можуть, або не бажають користуватися захистом цієї країни внаслідок таких побоювань [2].

В той час як внутрішньо переміщені особи (ВПО) – це категорія громадян держави, іноземців або осіб без громадянства, котрі були змушені покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту на частині території їхньої держави, де вони проживали [4, с. 1].

Загалом, станом на кінець 2018 року, в Україні зареєстровано близько 1,8 млн. внутрішніх вимушених переселенців. Таким чином Україна стала четвертою в світі за кількістю внутрішніх переселенців. Випереджають Україну Ємен, Сирія та Ірак, де протягом 2015 року було зареєстровано понад 4,6 млн. переселенців [7].

Загально визнано, що ризики гендерно-обумовленого насильства зростають в умовах військових конфліктів та гуманітарної кризи. Ряд досліджень проведених Організацією Об'єднаних Націй (ООН) доводять, що в обставинах військового конфлікту масштаби сексуального насильства уможовнюються, а поширення злиднів та позбавлень від звичних умов повсякденного життя визначають передумови для розвитку нових форм гендерно-обумовленого насильства, таких як примусова проституція та торгівля людьми. Слід також не забувати про психологічний стрес та прояви посттравматичного синдрому жертв насильства у наслідок військового конфлікту, котрі можуть призводити до довготривалих негативних наслідків, що впливають на всі виміри жіночого життя.

Гендерно-обумовлене насильство визнається одним з найбільш поширених порушень прав людини, що зустрічається найчастіше в умовах військових конфліктів. Термін «гендерно-обумовлене насильство» означає «насильство, яке спрямоване проти жінки через те, що вона є жінкою, або яке зачіпає жінок непропорційно» [8, с. 14]. Таке офіційне визначення подає Конвенція Ради

Європи про запобігання насильству щодо жінок та домашньому насильству (Стамбульська конвенція), котру Україна підписала 7 листопада 2011 року, взявши обов'язки на себе щодо її ратифікації та подальшої імплементації. Стамбульська Конвенція Ради Європи застосовується як в мирний час, так і в ситуаціях збройного конфлікту.

Гендерно-обумовлене насильство відноситься до порушень прав людини, що базуються на дискримінації жінок або чоловіків через їхню належність до однієї або іншої статі. Така форма насильства є забороненою і національним, і міжнародним законодавством. Згвалтування, сексуальне насильство, примусова проституція, вагітність чи стерилізація, а також будь-яка інша форма сексуального насильства порівняно тяжкої, що трапилась в період військового конфлікту привірюються до воєнних злочинів за тяжкість правового покарання.

Враховуючи той факт, що існуючі механізми захисту від гендерно-обумовленого насильства ніколи не були достатньо розвиненими в Україні, така прогалина у функціонуванні держави стає особливо тривожною в момент сплеску військових дій на Сході України. Україна зіткнулася з непередбачуваним та надзвичайно численним внутрішнім переміщенням, що призвело до реєстрації більше ніж 1.8 млн. внутрішньо переміщених осіб із Криму та Донбасу у менш ніж дворічний період часу. Будь-яка країна, яка б зазнала такого розвитку подій, зустрілась би зі значними викликами. Україна не стала винятком, адже збройний конфлікт, що триває вже майже три роки на Сході України, породжує породжувати нові гуманітарні виклики в тому числі і приріст різних форм гендерно-обумовленого насильства.

Складова першорядного обов'язку будь-якої держави щодо захисту і допомоги вразливим групам населення – жінкам та дітям, що опинились в умовах військового конфлікту, є надання невідкладної безоплатно-правової допомоги та зобов'язання вжити всебічних заходів, які включають ухвалення законодавства, запровадження й прискорення необхідних адміністративних процедур та розробку механізмів координації та без відкладного технічно-гуманітарного реагування [1].

Важливою подією стало затвердження Кабінетом Міністрів України ще у 2016 року Національного плану дій щодо виконання резолюції Ради безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року [11]. Національний план дій «Жінки, мир, безпека» покликаний сприяти стабільному миру, розв'язанню конфліктів, активізації участі жінок у миротворчих процесах, забезпеченню захисту жінок та дівчат, які постраждали внаслідок конфлікту, а також запобігання та протидії гендерно-обумовленому насильству.

Серед інших, не менш важливих міжнародних документів, що регулюють дотримання основоположних прав людини та недопущення насильства за гендерною ознакою є Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та Протоколи до неї, Європейська соціальна хартія

1961 року, переглянута в 1996 році, Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми 2005 року, а також Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства 2007 року.

Окрім цього слід відзначити такі рекомендації Комітету міністрів державам-членам Ради Європи, повноцінним членом котрої Україна являється з 1995 року, як: Рекомендація Rec(2002)5 про захист жінок від насильства, Рекомендація CM/Rec(2007)17 про стандарти та механізми гендерної рівності, Рекомендація CM/Rec(2010)10 про роль жінок та чоловіків у недопущенні й вирішенні конфліктів та в зміцненні миру. Не меншої уваги вартує зростаючий обсяг судової практики Європейського суду з прав людини, який установлює важливі стандарти у сфері протидії насильства стосовно жінок та дітей, особливо в період збройного конфлікту.

Протягом останніх десятиліть в українському суспільстві відбуваються суттєві зміни в переосмисленні та легітимації гендерних відносин заснованих на рівності обох статей. Успішне впровадження і регулювання гендерних відносин у суспільстві передбачає утвердження цінності гендерної рівності як у суспільстві загалом, так і різних його інституціях зокрема. Це, насамперед, недопущення гендерної дискримінації за ознакою статі, забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень. Інститут армії не є винятком, адже у період соціальних проблем, військових конфліктів важливо фахово інтегрувати та враховувати інтереси тих категорій громадян і громадянок, які залучені до розв'язання конфліктів і встановлення миру у державі.

Україна ратифікувала основні міжнародні документи стосовно забезпечення рівних прав і можливостей для чоловіків і жінок: Конвенцію Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW, 1979 рік) та Факультативний протокол до неї (1999 рік), а також 10 Загальну рекомендацію Комітету CEDAW №19 про насильство стосовно жінок, Конвенцію Організації Об'єднаних Націй про права дітей (1989 рік) та Факультативні протоколи до неї (2000 рік) та цілі розвитку тисячоліття ООН, визначивши для себе забезпечення гендерної рівності як важливу складову подальшого розвитку та як один з пріоритетів державної політики [11].

Демократичне суспільство повинно надавати жінкам і чоловікам рівні можливості брати участь в усіх сферах життя, у тому числі, і в збройних силах України та миротворчому процесі. На національному рівні гендерна рівність гарантована, передусім, Конституцією України, а також окремим Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 2005 року та Державною програмою забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року, а також деякими іншими законодавчими актами [7].

Українські жінки на рівні із чоловіками брали участь у протестах на ЄвроМайдані наприкінці

2013 та початку 2014 років, причому в усіх видах діяльності, у тому числі, формуючи так звані «жіночі» сотні. Сьогодні жінки також воюють в АТО, про що неодноразово свідчать медійні повідомлення. Але актуальним залишається питання видимості жінок та визнання їх ролі «на рівні із чоловіками» із боку держави та суспільства.

Не згасають сьогодні у війсьній соціології дискусії з приводу участі жінок в армії, що передусім ґрунтуються на реальних можливостях жінок бути професійними солдатами. Головною дилемою при обговоренні повної інтеграції жінок у оборонну сферу держави є питання про те, якою має бути сучасна армія. Чи то професійно закритою групою, чи то армія має реагувати на соціальні зміни в суспільстві, зокрема на зміну соціальної ролі жінки [6].

Меді Сігел, американська дослідниця виокремилася три групи чинників у своєму дослідженні «Військові ролі жінок: минуле, теперішнє, чи майбутнє?» що можуть позитивно стимулювати інтеграцію жінок в армію, а саме: зміни збройних сил, зміни соціальної структури суспільства та зміни культури [9, с. 75]. Під змінами у збройних силах дослідниця розуміє зміну концепції національної безпеки, військової технології, організаційної структури армії та її «розмаскуління», призначення збройних сил та політики рекрутування військовослужбовців.

Гендерна проблематика в громадсько-військових відносинах сьогодні займає важливе місце. Це викликано головним чином тим, що збройні сили перебувають у стані трансформації і для них втрачає своє значення фізична сила, «маскулінність» та агресія, традиційно притаманна особам чоловічої статі.

Вперше у світі жінки стали повноправними військовослужбовцями з відповідним офіційним статусом в 1895 році в Канаді, коли їх приймали на військову службу в мирний час не тільки у структурі забезпечення, а й у бойові частини. В цей час в Канаді жінкам стали доступними 75% військових спеціальностей. Ще одна батьківщина фемінізованої армії – Велика Британія, де в 1917–1919 роках у складі британських збройних сил були сформовані Жіночі королівські військово-повітряні сили та Королівський допоміжний корпус ВМС [1].

Іншим добре відомим прикладом залучення жінок до військової служби є Ізраїль, де жінка на військовій службі не викликає особливого подиву. Коли в 1948 році створювався Ізраїль, жінки не залишилися осторонь і взяли активну участь в обороні земель. На сьогодні 26% офіцерів ізраїльської армії – жінки. Більш того, тенденція до збільшення цієї цифри впевнено зростає. Армія оборони Ізраїлю (ЦАХАЛ) на 35% складається саме з представниць жіночої статі [3].

Гендерна політика у Збройних Силах України є складовою загальної гендерної політики держави, діяльністю органів військового управління, яка регулює процеси розвитку соціальної взаємодії військовослужбовців чоловічої та жіночої статі у

війську, удосконалення і розвиток їх соціальних статусів та відносин із врахуванням армійських культурних традицій і стереотипів [13].

Відповідно до Резолюції 1325 Ради безпеки (2000) та Національного плану дій України щодо виконання резолюції Ради безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року підкреслюється важливість зміни бачення ролі жінок не тільки як жертв конфліктів, а й як учасниць розв'язання конфліктів і миротворчої діяльності на рівні із чоловіками.

Слід розуміти, що сьогодні жінки – це не тільки матері та дружини, постраждалі від конфлікту, але і представники сектору безпеки та оборони держави. Жінки – це потужний потенціал для захисту країни та встановлення миру. Як показали результати вивчення сорока мирних процесів у тридцяти п'яти різних країнах світу за останні тридцять років, що у тих випадках, коли жіночі групи мали змогу впливати на мирний процес, рівень успішності у досягненні згоди між сторонами був значно вищим. Згідно висновків вчених Інституту інклюзивної безпеки України, які дослідили 182 мирні угоди, підписані у період часу з 1989 по 2011 роки, участь жінок у якості переговорників, медіаторів та підписантів на 35% підвищує ймовірність того, що мирна угода буде підписана швидше та діятиме щонайменше 15 років (середній статистичний показник) [6]. Жінки-парламентарі знаходяться на передньому краї ключових політичних дискусій щодо розширення участі жінок у миротворчих процесах, самі беруть активну участь у переговорних групах держав.

Більшість вітчизняних та зарубіжних вчених стверджують, що участь жінок в ухваленні рішень стосовно миру та конфліктів сприяє відверненню конфліктів, пост-конфліктній відбудові та встановленню миру. Саме тому важливо, щоб жінки вірили у свої сили та включалися у процес миротворення на всіх рівнях суспільного та політичного життя України.

Список використаних джерел

1. Андросенко, І., 2009. 'Ати-бати, йшли... дівчата, або історичний екскурс щодо гендерної політики в збройних силах провідних країн світу', *Інформаційно-просвітительське издание «Я»*, Спеціальний випуск «Новые роли для украинских женщин», Х.: Харьковская женская организация «Крона», с.31–32. [online] Доступно: <http://krona.org.ua/assets/files/journal/Gendernyi-zhurnal-Ya-rol-i.pdf> (дата обращения 18.04.2019). – Назва з екрана.
2. 'Біженець', 2015, *Політологічний енциклопедичний словник*, уклад.: Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін. За ред. М. П. Требіна, Х.: *Право*.
3. Вишняков, О. 'Україна і Ізраїль. Жінки на війні. 20 серпня 2015 р.' [online] Доступно: http://consul-ukraine.blogspot.com/2015/08/blog-post_20.html (дата звернення 16.04.2019). – Назва з екрана.
4. 'Закон України про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб', *Відомості Верховної Ради (ВВР)* від 2015, №1. [online] Доступно: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-vii> (дата звернення 18.04.2019). – Назва з екрана.
5. 'Інформаційний портал Захід. Нет: Україна стала четвертою в світі за кількістю внутрішніх переселенців'. [online] Доступно: http://zaxid.net/news/showNews.do?ukrayina_stala_chetvertouy_v_

sviti_za_kilkistyvu_vnutrishnih_pereselentsiv&objectId=1391372 (дата звернення 18.04.2019). – Назва з екрана.

6. 'Інформаційне агентство УНІАН: Учасники саміту ООН схвалили декларацію для захисту прав біженців'. [online] Доступно: <http://www.unian.ua/world/1529691-uchasniky-samitu-oon-shvalili-deklaratsiyu-dlya-zahistu-bijentsiv.html> (дата звернення 18.04.2019). – Назва з екрана; 'Інформаційний портал Цензор. Нет: Насильство щодо жінок в умовах військового конфлікту на сході України'. [online] Доступно: http://ua.censor.net.ua/blogs/2100/nasilstvo_schodo_jnok_v_umovah_vyiskovogo_konfliktu_na_shod_ukrani (дата звернення 18.04.2019). – Назва з екрана.

7. 'Концепція Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року', *Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2016*. [online] Доступно: http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article.jsessionid=6862CD38AE3D6FCD652DFF8D4C500A9B.app1?art_id=193466&cat_id=160760 (дата звернення 18.04.2019). – Назва з екрана.

8. 'Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами', *Договір СЕТС №210 та пояснювальна доповідь*. [online] Доступно: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680093d9e> (дата звернення 18.04.2019). – Назва з екрана.

9. Segal, MW., 1995. 'Women's Military Roles Cross-Nationality: Past? Present? And Future', *Gender and Society*, Vol.9, №6, p.68–76.

10. 'The United Nations Special Rapporteur on Violence against Women, its causes and consequences', Electronic data. Mode of access: World WideWeb: <http://www.ohchr.org/documents/issues/women/15yearreviewofvawmandate.pdf> (viewed on 18.04.2019). – Title from the screen.

11. 'The United Nations in Ukraine (UNDP): Gender Equality – Ukraine', Electronic data. Mode of access: World WideWeb: <http://www.un.org.ua/en/resident-coordinator-system/gender-equality> (viewed on 18.04.2019). – Title from the screen.

12. 'Women, Peace and Security: Study submitted by the Secretary General pursuant to Security Council Resolution 1325 (2000)', Electronic data. Mode of access: World WideWeb: <http://www.un.org/womenwatch/daw/public/eWPS.pdf> (viewed on 18.04.2019). – Title from the screen.

13. 'Інформаційно-довідковий матеріал щодо гендерної політики у Збройних Силах України', [електронний документ, наданий Міністерством Оборони України], 8 с.

References

1. Androsenko, I., 2009. 'Aty–baty, jshly... divchata, abo istorychnyy ekskurs shhodo g'endernoi' polityky v zbrojnyh sylah providnyh kraï'n svitu (Ati–bati, went... girls, or historical excursion on gender policy in the armed forces of the leading countries of the world)', *Informacionno–prosvetitel'skoe izdanie «Ja», Special'nyj vyypusk «Novye roli dlja ukrainskih zhenshin»*, H.: *Har'kovskaja zhenskaja organizacija «Krona»*, s.31–32. [online] Dostupno: <http://krona.org.ua/assets/files/journal/Gendernyi–zhurnal–Ya–roli.pdf> (data obrashheniya 18.04.2019). – Nazvanye s ekrana.

2. 'Bizhenec' (Refugee)', 2015, *Politologichnyy encyklopedychnyj slovnyk*, uklad.: L. M. Gerasina, V. L. Pogribna, I. O. Polishuk ta in. Za red. M. P. Trebina, H.: *Pravo*.

3. Vyshnjakov, O. 'Ukrai'na i Izrai'l'. Zhinky na vijni. 20 serpnja 2015 r. (Ukraine and Israel. Women in the war. August 20, 2015)' [online] Dostupno: http://consul-ukraine.blogspot.co.il/2015/08/blog-post_20.html (data zvernennja 16.04.2019). – Nazva z ekrana.

4. 'Zakon Ukrai'ny pro zabezpechennja prav i svobod vnutrishn'o peremishhenyh osib (The Law of Ukraine on ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons)', *Vidomosti Verhovnoi' Rady (VVR) vid 2015, №1*. [online] Dostupno: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706–vii> (data zvernennja 18.04.2019). – Nazva z ekrana.

5. 'Інформаційний портал Zahid. Net: Ukrai'na stala chetvertoju v sviti za kil'kistju vnutrishnih pereselenciv (Information portal West. No: Ukraine became the fourth largest in the world in the number of internally displaced people)'. [online] Dostupno: http://zaxid.net/news/showNews.do?ukrayina_stala_chetvertoyu_v_sviti_za_kilkistyvu_vnutrishnih_pereselentsiv&objectId=1391372 (data zvernennja 18.04.2019). – Nazva z ekrana.

6. 'Informacijne agentstvo UNIAN: Uchasnyky samitu OON shvalyly deklaraciju dlja zahystu prav bizhenciv (UNIAN news agency: Participants of the UN summit approved a declaration to protect the rights of refugees'. [online] Dostupno: <http://www.unian.ua/world/1529691-uchasniky-samitu-oon-shvalili-deklaratsiyu-dlya-zahistu-bijentsiv.html> (data zvernennja 18.04.2019). – Nazva z ekrana; 'Informacijnyj portal Cenzor. Net: Nasy'l'stvo shhodo zhinok v umovah vijs'kovogo konfliktu na shodi Ukrai'ny (Information portal Censor. No: Violence against women in the context of a military conflict in eastern Ukraine)'. [online] Dostupno: http://ua.censor.net.ua/blogs/2100/nasilstvo_schodo_jnok_v_umovah_vyiskovogo_konfliktu_na_shod_ukrani (data zvernennja 18.04.2019). – Nazva z ekrana.

7. 'Konceptija Derzhavnoi' programy zabezpechennja rinvnyh prav ta mozhlyvostej zhinok i cholovikiv na period do 2021 roku (The Conception of the State Program for Equal Rights and Opportunities for Women and Men for the period up to 2021)', *Rozporjadzhennja Kabinetu Ministriv Ukrai'ny vid 2016*. [online] Dostupno: http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article.jsessionid=6862CD38AE3D6FCD652DFF8D4C500A9B.app1?art_id=193466&cat_id=160760 (data zvernennja 18.04.2019). – Nazva z ekrana.

8. 'Konvencija Rady Jevropy pro zapobigannja nasy'l'stva stosovno zhinok i domashn'omu nasy'l'stvu ta borot'bu z cymy javyshhamy (Council of Europe Convention on the Prevention and Combating of Violence against Women and Domestic Violence)', *Dogovir CETC №210 ta pojasnjuval'na dopovid'*. [online] Dostupno: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680093d9e> (data zvernennja 18.04.2019). – Nazva z ekrana.

9. Segal, MW., 1995. 'Women's Military Roles Cross-Nationality: Past? Present? And Future', *Gender and Society*, Vol.9, №6, p.68–76.

10. 'The United Nations Special Rapporteur on Violence against Women, its causes and consequences', Electronic data. Mode of access: World WideWeb: <http://www.ohchr.org/documents/issues/women/15yearreviewofvawmandate.pdf> (viewed on 18.04.2019). – Title from the screen.

11. 'The United Nations in Ukraine (UNDP): Gender Equality – Ukraine', Electronic data. Mode of access: World WideWeb: <http://www.un.org.ua/en/resident-coordinator-system/gender-equality> (viewed on 18.04.2019). – Title from the screen.

12. 'Women, Peace and Security: Study submitted by the Secretary General pursuant to Security Council Resolution 1325 (2000)', Electronic data. Mode of access: World WideWeb: <http://www.un.org/womenwatch/daw/public/eWPS.pdf> (viewed on 18.04.2019). – Title from the screen.

13. 'Informacijno–dovidkovyj material shhodo gendernoi' polityky u Zbrojnyh Sylah Ukrai'ny (Reference material on gender policy in the Armed Forces of Ukraine)', [elektronnyj dokument, nadanyj Ministerstvom Obrony Ukrai'ny], 8 s.

* * *